

GEISTER, I. (1990): Pričakovane in nepričakovane gnezdilke v Sloveniji, *Acrocephalus* št. 43-44: 18-28.

GJERKEŠ, M. (1987): Polojnik *Himantopus himantopus*. *Acrocephalus* VIII/31-32, str. 15.

HARRISON, C. (1975): A field Guide to the Nests, Eggs and Nestlings of British and European Birds, Collins, London.

HAYMAN, P., MARCHANT, J., PRATER, T. (1986): Shorebirds, Christopher Helm, London.

MATVEJEV, S., D., V., F. VASIĆ (1973): Catalogus faunae Jugoslaviae. IV/3. Aves. SAZU, Ljubljana.

PALČIČ, G. (1983): Polojnik *Himantopus himantopus*. *Acrocephalus* IV/17-18, str. 60.

ŠMUC, A. (1980): Ptice Sečoveljskih in Ulcinjskih solin. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani.

ŠKORNIK, I., MAKOVEC, T., MIKLAVEC, M. (v tisku): Favnišnični pregled ptic slovenske obale.

ŠKORNIK, I. (1987): Sečoveljske soline – pomembno ornitološko območje Evrope, *Falco* št. 2: 3-13.

ŠTUMBERGER, B. (1981): Polojnik *Himantopus himantopus*, *Acrocephalus* 2/10, str. 58.

POVZETEK

S preureditvijo opuščeni Sečoveljskih solin v gojišče marikulture, se je površina vode povečala, nabrežine pa so znova postale privlačne za pobrežnike. 30. 6. 1990 sta bila v opuščeni solinah odkrita dva gnezdeča para rdečenogih polojnikov. Vsak od njiju je vzredil tri mladiče, razlika v starosti med njimi je bila približno teden dni. V prispevku je popisano to prvo srečanje z gnezdečim polojnikom v Sloveniji. Najbolj razburljivo je bilo iskanje mladiča, ki je zbežal v vodo. Potuhnil se je tako, da se je potopil, iz vode pa mu je molel le kljun. Ta dolgo pričakovana gnezditev rdečenogega polojnika znotraj njegovega areala je zelo razveselila slovenske ornitologe.

Tihomir Makovec, Gasilska 8, 66000 Koper

SUMMARY

By transforming the abandoned Sečovlje Salinas into mariculture breeding grounds, their water surface rose to such a level that the banks became interesting for waders once more. On June 30th 1990 two breeding pairs of Black-winged Stilts were discovered in (still) abandoned salinas. Each pair had reared three chicks, the difference in their age being approx. 7 days. This is the first encounter with a breeding Black-winged Stilt in Slovenia. The most exciting was the search for the chick which ran into the water and hid there by sticking merely its bill from it. This long awaited breeding of Black-winged Stilt within its range gave great joy to the Slovene ornithologists.

Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper

Prezimovanje pepelastega lunja *Circus cyaneus* v severovzhodni Sloveniji v obdobju 1982-90

Wintering of Hen-harrier *Circus cyaneus* in Northeastern Slovenia in the period 1982-90

FRANC BRAČKO

UVOD

V sestavku obravnavam prezimovanje pepelastega lunja *C. cyaneus*, ki je v severovzhodni Sloveniji dokaj redek in nereden zimski gost. Prezimovanje omenjene vrste je zanimivo zaradi tega, ker gre za ujed, ki se tudi delno seli in o njej pravzaprav vemo zelo malo. V

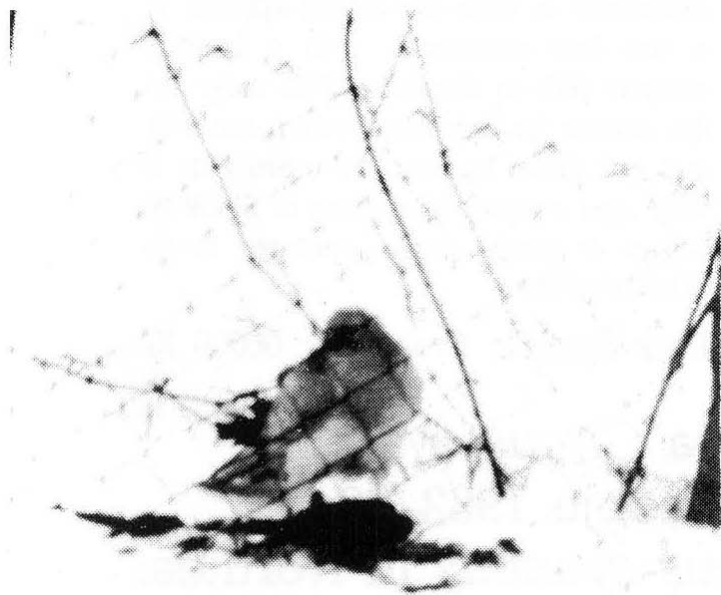
manjšem številu se redno pojavlja le na preletu. V zimskem času pa je redek gost. V Sloveniji redno prezimuje na slovenski obali ter pogosto na Cerknjskem jezeru in Ljubljanskem barju (Sovinc pismeno). Severovzhodna evropska populacija običajno prezimuje v

južni Evropi, na Bližnjem vzhodu in severni Afriki. Populacija osrednje in zahodne Evrope prezimuje kar »doma«, odselijo se le posamezni primerki (Bütsche 1985). V Petersonovem priročniku v karti razširjenosti meja prezimovanja zajema vso Anglijo, srednjo in zahodno Evropo. Kot gnezdilec je najštevilnejši na severu in vzhodu Evrope, v Sloveniji ne gnezdi. Kakor vsi lunji tudi pepelasti pripada vrsti, ki je že močno ogrožena. Zaradi vesplošnega izsuševanja zmočvirjenega sveta je ustreznih biotopov vse manj, čeprav priložnostno gnezdi tudi na žitnih poljih (Peterson et. al. 1984, Makatsch 1989). Veliko jih propade tudi ob selitvi in prezimovanju.

V Evropi smo zadnja leta imeli primere ekstremno ostrih zim, pravimo jim kar – polarne. Obilica snega in dolgotrajne nizke temperature, tudi do

40 stopinj pod ničlo, je značilnost takih zim. Tudi v Sloveniji v zimi 1986/87 snega ni »primanjkovalo«, nasprotno, celo v nižinah ga je zapadlo skoraj meter. Temu primerne so bile tudi temperature – od 25–30 stopinj pod ničlo.

Morda bo kdo dejal: zakaj toliko besed o ostri zimi, ko pa smo imeli medtem tudi mile zime? Vedeti moramo, da slabe vremenske razmere pripomorejo k večjim premikom ali selitvam nekaterih prezimujočih ptic. Evropska polarna zima v januarju 1987 in z njo pomanjkanje hrane je bil vzrok, da so se nekatere na severu, severozahodu in vzhodu Evrope prezimujoče vrste odpravile na selitev v srednje in južne predele. Te ptice običajno imenujemo vpadnike ali invazorje in pripadajo t. i. vremenskim selivkam. Pojavijo se v

Slika 1: Samec pepelastega lunja *Circus cyaneus* ob uplenjenem kosu *Turdus merula*, Hotinja vas 26. 1. 1987 (M. Vogrin)

Figure 1: Male of Hen-harrier *Circus cyaneus* by its prey, a Black bird *Turdus merula*, Hotinja vas, January 26th, 1987 (M. Vogrin)

Slika 2: Gnezditvena in zimovalna razširjenost pepelastega lunja *Circus cyaneus* v Evropi (po Petersonu etc.)

Figure 2: Breeding distribution and wintering area of Hen-harrier *Circus cyaneus* in Europe (according to Peterson etc.)

večjem številu samo v ekstremno ostrih zimah ali v času, ko se število populacije prekmerno poveča in pomeni masovna invazija daleč prek običajnega areala razširjenosti uravnavanje števila populacije – na primer: brinovka, pinoža, brezovček, pegam. Mednje spadajo tudi nekatere ujede in sove, ki smo jih v tej zimi imeli priložnost opazovati v nekoliko večjem številu tudi pri nas.

REZULTATI IN DISKUSIJA

V tabeli št. 1 in karti ZOAS vidimo, da se pepelasti lunj v povprečnih in milih zimah v Sloveniji pojavlja v manjšem številu. O prav nasprotnem piše G. Büsche (1985) v raziskavi o zimski razširjenosti pepelastega lunja na področju Schleswig-Holstein v severni Nemčiji v letih 1970–1984 in navaja, da v nekaterih povprečnih in milih zimah tam številno prezimuje. V letih, ko so mali sesalci številni, zlasti poljska voluharica *Microtus arvalis*, ocenjujejo število na 300–900 prim. V ciklusu manjše rodnosti poljske voluharice pa od 50–150 prim. Kot ugo-

tavlja avtor, so letna nihanja prezimujočih lunjev na tem področju izredno velika. V ostrih polarnih zimah, posebno v januarju in februarju, se s tega področja odseli skoraj v celoti. Torej lahko domnevamo, da se celotna prezimujoča populacija severozahodne, srednje in vzhodne Evrope odseli v južne predele, kar nam nazorno kaže tabela št. 2, ko je v Evropi nastopila polarna zima, številna opažanja lunjev v tem času v severovzhodni Sloveniji pa kažejo na trend invazije.

Zanimivi so podatki ZOAS, ki daje dokaj popolno sliko o prezimovanju pepelastega lunja v nekaterih nižinskih predelih Slovenije. Na žalost so nekateri kvadrati ostali prazni, ker ni stalnih opazovalcev. Eden izmed teh večjih nepokritih predelov je tudi Prekmurje. Redno prezimuje na slovenski obali, pojavlja pa se tudi v osrednji Sloveniji in na Štajerskem. V obdobju 1979–1987 je bil opažen v enajstih (11) kvadratih (Sovinc, pismeno).

V povprečni zimi 79/80 in 85/86 v decembru in januarju ni bil opažen v

Kraj	Datum	Štev./spol	Vreme	Opazovalec
Place	Date	Number/sex	Weather	Observer
Rače	16. 11. 84	1 prim. samica♀	oblačno 0°C	M. Vogrin
Hotinja vas	29. 12. 84	1 prim. samica♀	sneženje, -1°C	M. Vogrin
Hotinja vas	19. 1. 85	1 prim. samica♀	30 cm snega, -4°C	M. Vogrin
Loka	15. 2. 85	1 prim. samica♀	15 cm snega, -2°C	M. Vogrin
Bukovci	30. 4. 85	1 prim. samec♂	–	F. Janžekovič
Mariborski otok	24. 11. 88	1 prim. samica♀	10 cm snega, -3°C	F. Bračko
Akum. Sestrže	4. in 23. 2. 90	3 prim. samice♀	jasno, +18°C	F. Bračko
Akum. Sestrže	21. 4. 90	1 prim. samica♀	dež	A. Bibič

Tabela 1

Opazovani pepelasti lunji v SV Sloveniji v ostri evropski zimi 1984/85. V mili zimi 82/83 in povprečni zimi 83/84 in 85/86 ni podatkov, zato smemo sklepati, da do večje selitve ni prišlo. Ponovno pa je bil opažen v mili zimi 89/90. Opažanja v novembru in aprilu uvrščamo v redno selitev.

Table 1

Observed Hen-harriers in NE Slovenia in severe European winter of 1984/85.

nobenem kvadratu. V polarni zimi 86/87 pa je bil opažen v sedmih (7) kvadratih, kar je več kot polovica predhodnih opažanj (Sovinc, pismeno). V mili zimi 89/90 je bil opažen na akumulaciji Sest-

rže pri Pragerskem. Še več podatkov je z Ljubljanskega barja (Šere, Sovinc, Štumberger, ustno), kar je presenetljivo glede na najbolj milo zimo zadnjih deset let.

Kraj	Datum	Štev./spol	Vreme	Opazovalec
Place	Date	Number/Sex	Weather	Observer
Črni les (Komarnik)	29. 10. 86	1 prim./♀ samica	jasno +10°C	F. Bračko
Močna pri Pernici	6. 11. 86	1 prim./♀ samica	oblačno +2°C	F. Bračko, F. Janžekovič
Pragersko	25. 10. 86	2 prim./♀ ♀ samici	oblačno +7°C	M. Vogrin
Pragersko	18. 10. 86	1 prim./♀ samica	oblačno +6°C	M. Vogrin
Ješenca (Rače)	2. 11. 86	1 prim./♀ samica	oblačno +9°C	M. Vogrin
Maribor (Studenci)	13. 1. 87	1 prim./♂ samec	sneži, 50 cm snega, -13°C	F. Bračko
Maribor (Melje)	16. 1. 87	1 prim./♀ samica	oblačno, 80 cm snega, -10°C	F. Bračko
Apače pri Gornji Radgoni	21. 1. 87	1 prim./♀ samica	jasno, 80 cm snega, -8°C	F. Bračko
Hotinja vas	25. 1. 87	1 prim./♂ samec	jasno, 80 cm snega, -2°C	M. Vogrin
Loka	26. 1. 87	2 prim./♀ ♀ samici	oblačno, 80 cm snega, -2°C	M. Vogrin
Hotinja vas	26. 1. 87	1 prim./♂ samec	oblačno, 80 cm snega, -2°C	M. Vogrin
Hotinja vas	3. 2. 87	1 prim./♂ samec	jasno, 50 cm snega, -1°C	M. Vogrin
Ormož	31. 10. 87	1 prim./♀ samica	oblačno	F. Janžekovič, B. Štumberger

Tabela 2

V SV Sloveniji opaženi pepelasti lunji v zimi 1986/87. Trend invazije sledi po 13. 1. 87, medtem ko se je močno sneženje pričelo že 10. 1., na S in Z Evrope pa že nekoliko prej. Opažanja v oktobru in novembru predstavljajo redno jesensko selitev. Prikazane temperature so dnevni maksimum.

Table 2

Observed Hen-harriers in NE Slovenia in severe winter of 1986/87.

UGOTOVITVE

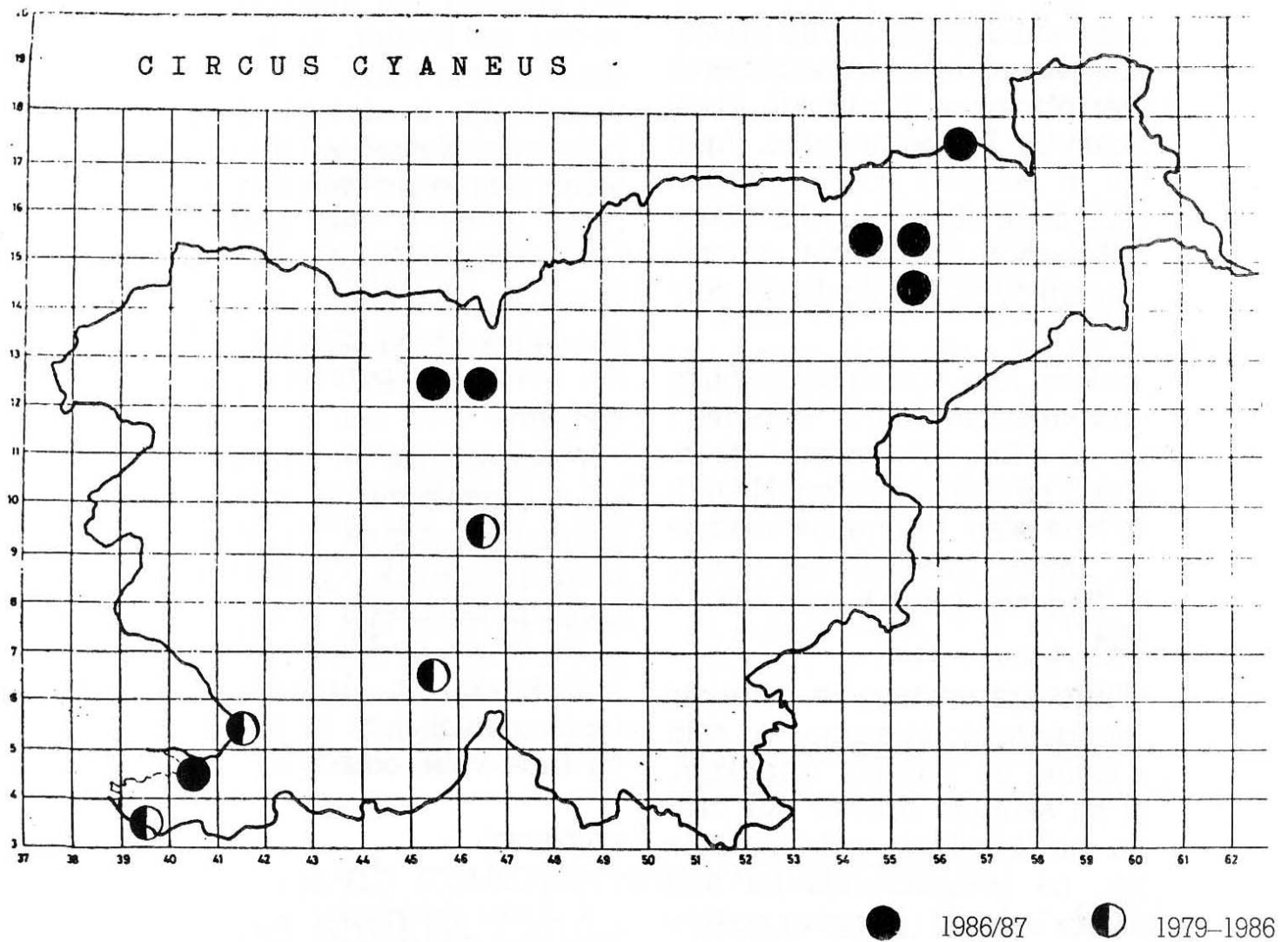
Ugotovitve temeljijo na opazovanjih pepelastega lunja v severovzhodni Sloveniji v obdobju 1982–1990.

V severozahodni, vzhodni in srednji Evropi prezimujoči primerki se masovno selijo v južne predele v ostri polarni zimi

z debelo snežno odejo, ko so viri hrane zmanjšani na minimum, predvsem mali sesalci. Tako smo bili v ostri zimi 86/87 v severovzhodni Sloveniji priče pravcati invaziji, kar kaže tudi ZOAS. V januarju je bilo skupno opaženih 7 lunjev, če pa število in lokalitete primerjamo z velikostjo potencialno preletnih lokalitet v severovzhodni Sloveniji, dobimo po enostavnem izračunu sumarno 80–100 prim. v

času invazije. Seveda je ocena števila lahko tudi večja, predvsem zaradi tega, ker so se lunji ob pomanjkanju hrane (debela snežna odeja) pomikali proti jugu zelo hitro.

V polarni zimi 84/85 do večje invazije ni prišlo, opaženi so bili posamezni primerki. Hud mrzaj je trajal zelo kratek čas, snega je bilo malo, od 15–30 cm. Značilno za to zimo je prezimovanje večjega števila navadnih kanj *Buteo bu-*

Slika 3: Zimska razširjenost pepelastega lunja v Sloveniji v obdobju 1979–1986 in v času ostre zime 1986/87 (Vir: ZOAS).

Figure 3: Winter distribution of the Hen-harrier in Slovenia from 1979 to 1986 and in severe winter of 1986/87 (Source: WOA).

teo, opaziti pa je bilo tudi več skobcev *Accipiter nisus* in kraguljev *Accipiter gentilis*.

V povprečnih in milih zimah pepelasti lunj v severovzhodni Sloveniji redko prezimuje. V manjšem številu se na preletu redno pojavlja v jeseni, manj pa je opazovanj spomladanskega preleta. V povprečni 85/86 in mili zimi 87/88 ni bil opažen. Prav tako ni podatkov za zimi 82/83 in 83/84. Manjše število lunjev pa je ponovno prezimovalo v mili zimi 89/90 na akumulaciji Sestrže pri Pragerskem.

Na Štajerskem smo ga vedno opazovali v nižini, na poljih, na zamočvirjenih travnikih ter ob rekah in ribnikih, zlasti na Dravskem in Ptujskem polju, Apaškem polju in Pesniški dolini (Gregori 1989), v času ostre zime tudi blizu naselij, celo v Mariboru. Na žalost nimamo nobenih podatkov iz Pomurskega konca.

Lovi v nizkem letu, včasih se nekoliko dvigne, zaokroži in hitro spremeni smer, nato se bliskovito spusti k tлом. Rad sede tudi na drevo ali grm. Na tleh se hrani in trga plen. Pozimi lovi manjše sesalce in ptiče, zadovolji se tudi z mrhovino. Pogosto lovi ob robovih in nasipih cest.

Zaradi hitro spreminjajočih smeri in nizkega leta ga težko opazimo, saj nam kar hitro izgine za bližnjim hribčkom, grmovjem ali skupino dreves. Na preletu se na eni lokaliteti zadržuje zelo kratek čas, na prezimovanju pa tudi mesec in več. Let lunja je nekaj posebnega in vedno, kadar ga opazujemo, nas prevzame z neverjetno spretnimi in hitrimi letalnimi manevri. Iz tabel se vidi, da je opaženih več samic kot samecev. Pri samcih moramo upoštevati možnost zamenjave s prvoletnimi in drugoletnimi samci, ki so v mladostnem perju podobno obarvani kot samice in

jih nekoliko težje razlikujemo (Porter 1981, Gensbol 1984). Zlasti takrat, kadar opazujemo na večji razdalji in nismo na to pozorni. Zato je možno, da se med opaženimi samicami skriva tudi kakšen mladostni samec.

Omeniti velja še eno podrobnost, ki jo kaže pri opazovanju lunjev upoštevati. Obstaja namreč možnost, da se v zimskem času zlasti v milih zimah pojavita močvirski *C. pygargus* in stepski lunj *C. macrourus*, ki sta sicer selivca, predvsem prvi, vendar se včasih v zimski polovici leta močvirski lunj klati še vedno po Evropi, za kar obstajajo podatki (Bruns 1987). Vse to probleme pri opazovanju in determinaciji lunjev še povečuje. Največ zmot in napačnih determinacij je pri samicah, ki imajo belo trtico in so si zelo podobne, ter pri mladostnih in spolno nezrelih samcih. Zaradi tega moramo biti pri determinaciji lunjev vselej dovolj kritični in pazljivi, včasih je potrebno že kar nekaj izkušenj.

Prezimovanje in zimske selitve ptic so v ornitologiji na splošno še vedno premalo raziskane. Ta članek je le skromen prispevek o poznavanju in pojavljanju pepelastega lunja v Sloveniji.

Na koncu se Milanu Vogrinu, Francu Janžekoviču in Andreju Sovincu najlepše zahvaljujem za podatke, ki so mi jih rade volje odstopili.

POVZETEK

V članku obravnavano prezimovanje pepelastega lunja *Circus cyaneus* v SV Sloveniji zajema obdobje od 1982 do 1990. V evropskih polarnih zimah z debelo snežno odejo se v Sloveniji pojavlja kot invazor, zlasti kadar ostra zima zajema vso severozahodno, vzhodno in srednjo Evropo. Tako je bilo v severovzhodni Sloveniji v ostru zimi januarja 1987 opaženih 7 lunjev ali izračunsko 80–100 prim. na potencialno preletnih lokalitetah. V zimah 82/83, 83/84, 85/86 in 87/88, ki so bile

razmeroma mile ali povprečne, ni bil opažen. Ponovno pa je nekaj primerkov prezimovalo v mili zimi 89/90, kar vzbuja posebno pozornost. V ostri zimi 84/85 do večje invazije ni prišlo, opaženi so bili posamezni primerki. Drugod v Sloveniji redno prezimuje le na slovenski obali (ZOAS).

V manjšem številu se redno pojavlja na preletu v jeseni, oktobra in novembra, redkeje pa je bil opazovan spomladi. Edina podatka, ki ju imamo za Štajersko, sta za mesec april 85 in 90.

Pepelastega lunja smo običajno opazovali v nižini, v dolinah rek in potokov, ob jezerih in ribnikih ter v ostri zimi tudi blizu naselij, celo v Mariboru. V Sloveniji ne gnezdi, ima status preletnika in zimskega gosta in je vse leto zavarovan.

SUMMARY

The article dealt with wintering of Hen-harrier *Circus cyaneus* in NE Slovenia covers the period of 1982–1990. During severe European winters when snow blanket is thick it occurs in Slovenia, as invader, especially when severe winter affects the entire northwestern, eastern and central Europe. In NE Slovenia thus 7 Hen-harriers (80–100 individuals in potential passage localities) were recorded in January 1987, when winter was very cold indeed. During winters 82/83, 83/84, 85/86 and 87/88 which were relatively mild, it was not observed at all. But some specimens were seen wintering again in a rather mild winter of 89/90 what should deserve our special attention. In severe winter of 84/85 no greater invasion by this species occurred, although some individuals were seen. In other parts of Slovenia it is regularly wintering on the Slovene coast only.

In a smaller number it regularly occurs in passage in autumn – October and November –

while in spring it is observed rather rarely. The only details existing for the region of Styria cover the month of April 85 and 90.

Hen-harrier has been normally observed in lowlands, in river valleys, beside lakes and ponds and, in severe winters, in the vicinity of settlements, even near the town of Maribor. In Slovenia it does not breed; it has the status of passage and winter visitor and is protected through the entire year.

LITERATURA

BÜSCHE, G., (1985) Weitere Untersuchungen zum Wintervorkommen der Kornweihe *C. cyaneus* in Schleswig-Holstein. Ornith. Mitteilungen, 37 Jahrg. Nr. 12, Wiesbaden.

BRUNS, H., (1987) Ornithologische Beobachtungen in nordfriesisch-dänischen Wattenmeer (Sylt-Römö). Ornith. Mitteilungen, 39 Jahrg. Nr. 2, Wiesbaden.

GREGORI, J., (1989) Favna in ekologija ptičev Pesniške doline (SV Slovenija, Jugoslavija). Scopolia, No. 19, PMS Ljubljana.

GENSBOL, B., (1984) Birds of Prey, of Britain and Europe, North Africa and the Middle East, Collins, London.

MAKATSCH, W., (1989) Wir bestimmen die Vögel Europas (6. auflage).

PETERSON, R., MOUNTFORT, G., HOLLOM, P. A. D. (1984) Die Vögel Europas, Verlag P. Parey, Hamburg und Berlin.

PORTER, R. F. etc., (1981) Flight Identification of European Raptors, T. A. D. Poyser.

VOGRIN, M., (1985) Poročila od koderkoli (Hotinja vas), *Acrocephalus*, št. 24, str. 31.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor

»Mesnica« rjavih srakoperjev *Lanius collurio* Red-backed Shrikes *Lanius collurio* and their »Butcher's shop«

PETER GROŠELJ

Enkrat samkrat, čeprav ptiče opazujem že od malega, in to že več kot trideset let, sem našel na grmu na ostri

konici zataknjen plen rjavega srakoperja *Lanius collurio*, in sicer komaj speljano veliko sinico. Ker nikoli kasneje česa podobnega nisem našel, čeprav sem rjave srakoperje redno opa-